

"Sectorul construcțiilor - o ilustrare complexă și fidelă a stării întregii societăți"

(Interviu cu Șerban Țigănaș, fondatorul biroului de arhitectură și inginerie Dico și Țigănaș)

- "În România, manopera în construcții este încă la costuri reduse și nu stimulează tehnologizarea, în scopul creșterii randamentului"
- "Termenul de «smart» ar trebui clarificat și ar trebui să aibă o circulație mai precis referențiată"

Reporter: Cum a fost afectată piața arhitecților de pandemia de Covid-19?

Șerban Țigănaș: Discuția despre piața arhitecturii, sau a arhitecților, a serviciilor și a proiecte-

lor de arhitectură și construcții, care au evident o componentă realizată de arhitecți și sunt coordonate de aceștia, este complexă. De fiecare dată când am avut ocazia, am încercat să explic că

există un decalaj specific inițierii unor proiecte, contractării lor, realizării părții premergătoare șantierelor și momentului recepției și dării în folosință, până la care arhitecții au diferite misiuni. Vorbim

de câțiva ani de zile (doi-trei), pentru un proiect obișnuit și poate cinci-șapte, în medie, pentru un proiect complex, sau chiar mai mult. Există și proiecte rapide, de exemplu transformări ale spațiilor interioare, care se realizează în doar câteva luni, dar tot durează. Vreau să spun că nu suntem destul de distanțați de anul 2020 și că pandemia nu s-a terminat, ca să putem trage concluzii fundamentate. Numerele nu au apărut încă, anul fiscal nu s-a încheiat scriptic și bilanțurile nu sunt disponibile. Putem vorbi, însă, de concluzii parțiale și intermediare, din punct de vedere al economiei sectorului. Din alte perspective, putem mult mai mult să discutăm și să observăm faptul că munca arhitecților s-a pretat foarte bine lucrului de acasă, de la distanță, pentru că se bazează semnificativ

Șerban Țigănaș: "Pe piață există firme care lucrează pe bază de planificare, strategii și management al calității, dar și firme care improvizează, acționează conjunctural, speculează momentele de criză și dezechilibrele din piață. Au fost multe cazuri de achiziții publice la care nu s-a prezentat nimeni".

pe utilizarea computerelor și pe internet. Asta s-a și întâmplat. Arhitecții și-au adaptat imediat și foarte bine, evident cu excepții inevitabile, modul de lucru la noile condiții. Prezența pe șantier s-a adaptat și ea, acolo unde șantierele au rămas deschise, adică în majoritatea lor, pentru că această activitate nu a fost supusă unor interdicții speciale. Dincolo de modul de lucru, putem discuta de dinamica de proiecte noi, care a diferit de la caz la caz. În ceea ce privește echipa noastră, am trecut printr-o situație specială, ne-generalizabilă, dar care merită menționată. Cel mai important contract pe care îl avem acum, pentru Centrul Integrat de Transplant de la Cluj-Napoca, l-am câștigat prin participarea la un concurs internațional de arhitectură, pentru care am lucrat mai ales în luna august, împreună cu partenerii noștri din Barcelona, cu care ne-am asociat în acest scop. Am avut șansa să câștigăm pentru că ambele echipe, de la Cluj și Barcelona, am decis să lucrăm

într-o perioadă în care în mod normal majoritatea colegilor preferă să plece în concedii. Aș afirma fără teama de a greși că toate sectoarele și toate activitățile, sau, dacă vrei, toate piețele au fost afectate. Puține au fost înfloritoare pe seama pandemiei. Tot ce ține de internet, comunicații, curierat, e-comerț, e...orice, a explodat, ca urmare a presiunii apărute. Alții s-au adaptat pentru a compensa sau a se redresa. Construcțiile, și din acest sector complex, proiectarea, în care sunt implicați arhitecții, nu au fost dintre cele mai afectate în 2020. S-ar putea ca asupra noastră să se resimtă efectele de abia de acum mai tare. Anul 2020 a fost, în mod firesc, anul în care am lucrat la proiectele contractate în 2019, sau chiar înainte, dar am și contractat proiecte noi. Din nou m-am referit la biroul nostru și la firmele similare. Există și alte segmente ale pieței, care închid mai repede ciclul unui proiect și care au resimțit schimbările evident altfel. Aș finaliza răspunsul la această între-

bare spunând că o monitorizare continuă a pieței din mai multe puncte de vedere, realizată de administrația publică centrală, cu participarea celor locale, ar fi extraordinar de benefică pentru toată lumea. Aș spune că așa ceva este obligatoriu pentru un sector al construcțiilor civilizat configurat. Bineînțeles că datele ar trebui să fie disponibile oricui, printr-o transparență și ea benefică. Din păcate, la noi ministerul de resort nu și-a asumat niciodată această misiune, indiferent de ce am recomandat din zona asociativă a profesiilor implicate sau a operatorilor principali.

Reporter: Care sunt problemele sectorului?

Șerban Țigănaș: Ca să pot lega un răspuns aprofundat ar fi nevoie, cum am spus mai sus, ca acest sector să-și facă analizele. Prima problemă este aceea că nu își cunoaște obiectiv problemele. Bineînțeles că fiecare firmă știe prin ce trece, dar nu e suficient dacă datele nu sunt puse împreună și interpretate în beneficiul întregu-

lui sector. Sectorul este neomogen, compus din firme care au abilități diferite și joacă diferit pe piață. Și aceasta este o problemă, deși e firesc să existe această diversitate. Pe piață există firme care lucrează pe bază de planificare, strategii și management al calității, dar și firme care improvizază, acționează conjunctural, speculează momentele de criză și dezechilibrele din piață. Au fost multe cazuri de achiziții publice la care nu s-a prezentat nimeni. Asta înseamnă că nu au fost bine pregătite, nu au fost atractive, dar și că operatorii aveau de lucru sau nu au mai oferit acolo unde resursele nu le păreau rezonabile. La unele dintre acestea, după reluare, contractele s-au semnat pe sume coborâte, uneori chiar ridicol de mici. Calitatea pe care o poți aștepta ca rezultat din așa ceva va fi în mod cert alterată. Forța de muncă din construcții a fost o problemă remarcată din anii precedenți. Foarte mulți oameni din execuție au plecat în alte țări pentru venituri mai bune.

E posibil ca în 2020, fiind nevoiți să se întoarcă acasă, să se fi diminuat această lipsă. Dar pentru cât timp? Până când li se va permite să plece din nou, pentru că este puțin probabil ca în România să se câștige în curând atât de bine în construcții încât să dispară fenomenul. Altă problemă este cea tehnologică, care afectează atât segmentul constructorilor cât și cel administrativ, public. În România manopera este încă la costuri reduse și nu stimulează tehnologizarea, în scopul creșterii randamentului. Mai mult, sectorul este încă tributatar evaziunii fiscale, muncii la negru, sau unor scheme, să le spun hibride, ca să împrumut un termen la modă.

Putem adăuga problema legislației pentru achiziții publice, încă insuficient de adaptată specificului construcțiilor, problema interferențelor politice în piața construcțiilor prin intermediul controlului asupra instituțiilor avizatoare, problema normativelor depășite și necorelate și multe altele. Construcțiile sunt un sector esențial care are toate problemele posibile și soluția nu poate fi decât o voință politică puternică și o colaborare largă cu operatorii din sector. Pronosticul meu este că așa ceva nu se va întâmpla în sezonul următor.

Reporter: Ce obstacole întâmpină arhitecții în activitatea lor și cum ar putea să fie soluțio-

nate acestea?

Șerban Țigănaș: Cred cu convingere că orice obstacole ar întâmpina arhitecții, multe fiind notorii, cunoscute și prezente pe întreg globul în doze diferite, cele mai importante vin din interiorul profesiei și nu din exteriorul ei. Arhitecții se pregătesc îndelung pentru profesie, dar nu și pentru managementul afacerii și marketingul necesar. Universitatea nu își propune și nu trebuie să își propună să te învețe, pe lângă deloc ușoara profesie de arhitect și ce înseamnă business-ul aferent. Ar fi, atunci, mai multe facultăți într-una singură și nu e cazul. Mai mult, arhitecții nu reușesc prea ușor să solidarizeze în sens constructiv, pentru că o profesie vocațională are întotdeauna și o componentă inevitabilă de invidie, ca între creatori. Mai există și o componentă psihologică foarte delicată, despre care am putea discuta mult. Cât de ușor e și cum poți să îți accepți cu realism

neîmplinirea sau chiar ratarea? Diferența dintre visele care au precedat studenția și eventual s-au prelungit în oarecare măsură pe durata acesteia și duritatea lumii reale au un preț pe care mulți nu reușesc să îl gestioneze. Cum să soluționezi asta? În orice caz e limpede că nu există o soluție pentru toți. Poți doar reduce procentul celor care au mizat greșit pe ei înșiși. Concurența neloyală între arhitecți și respectarea denotologiei profesionale sunt și ele obstacole care trebuie eliminate, adică atenuate, pentru că este utopic să sperăm că ar putea dispărea complet. Celelalte probleme sunt și ele cunoscute și perene. Le putem relua la fiecare început și sfârșit de an, la fiecare bilanț. Nu sunt puține. Dar dintre toate, noi, arhitecții, depindem cel mai mult de nivelul cultural al clienților noștri. Putem contribui foarte mult la soluționarea problemelor lumii în care trăim, dar nu putem face mai nimic dacă nu

"Arhitecții și-au adaptat imediat și foarte bine, evident cu excepții inevitabile, modul de lucru la noile condiții. Prezența pe șantiere s-a adaptat și ea, acolo unde șantierele au rămas deschise, adică în majoritatea lor, pentru că această activitate nu a fost supusă unor interdicții speciale".

ni se cere asta.

Reporter: Având în vedere lipsa forței de muncă din toate domeniile, care este situația în arhitectură?

Șerban Țigănaș: Nu sunt de părere că forța de muncă lipsește din toate domeniile. Lipsește mai ales competența și performanța, cele două fiind noțiuni diferite. În arhitectură este un proces perpetuu de învățare, de mentorat și ucenicie și de autoperfecționare. Uneori e extenuant și nu se potrivește tuturor. Cred că în arhitectură nu absența arhitecților e problema cea mai mare. Modul în care aceștia reușesc să descopere și să se întâlnească, în timp și spațiu, cu situațiile în care e nevoie de ei e adevărata problemă. Nu putem să stăm cu toții și să așteptăm să fim căutați, curțați, rugați să facem oferte sau să lucrăm. E nevoie de mult mai multe ori să ieșim în întâmpinarea celor care au nevoie relevând beneficiul aportului nostru. Și nici nu putem pretinde ca o organizație profesională să facă asta exclusiv în locul nostru, în schimbul unei coti-

zații.

Reporter: Care sunt tendințele în sectorul arhitecturii de la noi?

Șerban Țigănaș: Jurnaliștii întrebă mereu de tendințe. Nu înțeleg cu precizie la ce s-ar putea referi, pentru că problemele cărora trebuie să răspundă arhitectura sunt perene. Doar metodele și nuanțele capătă inflexiuni și reflexii specifice. Nu cred că e cazul să discutăm de subtilități într-un cadru dedicat perspectivei de ansamblu. Aș spune doar că arhitectura ar trebui să devină tot mai importantă, pentru că potențialul ei nu este nici pe departe exploatat, dar asta depinde de mulți factori. Oamenii au descoperit sau redescoperit în timpul crizei sanitare cât de importantă este calitatea spațiilor în care trebuie să petreacă mult timp, cel mai mult timp.

Reporter: Cum apreciați modul în care se construiește în marile noastre orașe?

Șerban Țigănaș: Întrebarea îmi declanșează o altă întrebare: care ar fi diferența dintre marile orașe și celelalte localități? Sunt tentat

să răspund că mizele sunt diferite, ceea ce duce la grade diferite de speculare a oportunităților. În orașele mari există în ultima perioadă o capacitate mai mare de opoziție și sancționare a acțiunilor speculative, care nu slujesc rezonabil intereselor publice. Cultura protestului a crescut, iar societatea civilă este mai organizată, atingând uneori masa critică prin care poate influența destinul unui proiect și negocia interesele. Acest lucru se întâmplă mai dificil în localitățile mai mici, unde societatea este caracterizată de alt tip de relații, care pot duce la absența vocii și la asumarea unor lucrări de poziții. Din alt punct de vedere, în orașele mari se construiește mai mult și uneori chiar ceva mai bine, deoarece, datorită mizelor, concurența în piață este mai mare, având efect asupra competitivității. Capacitatea administrațiilor publice atrage mai multe fonduri în orașele mai mari. Instituțiile importante, masate mai ales în aceste orașe, atrag și ele resurse de dezvoltare și astfel concentrarea continuă cu efect

asupra construcțiilor. Aceste decalaje sunt, din păcate, vizibile cu ochiul liber. Între orașe de dimensiuni similare au apărut deja diferențe create de poziția geografică și de interesul investitorilor. Ele nu sunt deloc străine nici de forța de muncă disponibilă, calitatea acestora și de stilul de guvernare și dominanța anumitor partide politice. Lucrurile sunt cunoscute și situația explică migrația populației către aceste locuri, concomitent cu părăsirea celor în care nu e la fel de bine.

Reporter: Cum caracterizați evoluția sectorului de construcții de la noi?

Șerban Țigănaș: Cred că sectorul construcțiilor este o ilustrare complexă și destul de fidelă a stării întregii societăți, atât din perspectiva economică, cât și administrativă și politică, dar mai ales culturală, chiar dacă această afirmație îi poate intriga pe mulți. Ce are prosperitatea sectorului construcțiilor cu nivelul cultural din România? Are! Aspirațiile oamenilor sunt formate prin educație și determinate de nivelul cultural

pe care îl au. Sectorul este activ și în evoluție, nu rămâne în urmă, dar nici nu o poate lua înaintea celorlalte sectoare de care depinde. Apar din ce în ce mai multe referințe de bună calitate, pentru că acest aspect mă interesează cel mai mult și nu doar volumul afacerilor și profiturile, dar, per ansamblu, sectorul construcțiilor are încă multe probleme greu de surmontat.

Reporter: Cât de mult contribuie proiectele de smart city la crearea arhitecturii din țara noastră?

Șerban Țigănaș: E foarte posibil ca prin sintagma "smart city" să înțelegem lucruri diferite, fiind greu de răspuns din această cauză. Dacă ne referim la utilizarea unor tehnologii bazate pe culegerea de date și prelucrarea lor automată în diferite scopuri, la

big data, atunci răspunsul e simplu: așa ceva nu contribuie direct și vizibil la calitatea arhitecturii. E vorba de gestiunea urbană, de administrare, management și bineînțeles de o planificare alimentată cu informațiile de care are nevoie. Dacă ne referim la foarte cunoscuta afirmație care spune că "nu poți avea smart city fără smart citizens", atunci discuția capătă alte conotații. Arhitectura este, reiau ideea, dependentă de comanditari, persoane sau instituții, organizații sau comunități. Și instituțiile depind de persoanele cheie. Astfel, totul este tributari unei culturi a construirii care diferă vizibil în diferite zone și regiuni ale lumii, foarte evident, dar și în țară. Decalajele sunt în curs de accentuare, după cum am menționat. Smart city este un business

mare pentru care furnizorii de soluții se luptă cu toate resursele, iar politicienii doresc să iasă în evidență prin implementarea acestor soluții pentru a dobândi avantaj electoral. Devine o modă, un "must have" și uneori se vorbește despre aceste aspecte cu limba de lemn. Asta nu înseamnă că utilizarea tehnologiilor nu este fundamentală în administrarea orașelor. Cred că dacă orașele mici ar deveni mai interesate, ar putea găsi o cale a reducerii decalajelor tocmai prin aportul tehnologic, dar toate acestea nu sunt legate direct cu piața de arhitectură. Ceea ce sugeram era faptul că, dacă cineva începe să gândească înțelegând rolul acestor componente în calitatea proceselor, e de sperat că va putea înțelege adevărata valoare și rolul arhitecturii de calitate. Sper să am dreptate, dar nu sunt convins.

Termenul de "smart" ar trebui clarificat și ar trebui să aibă o circulație mai precis referențiată. Știu că e foarte atractiv să spui că

ceva e "smart", adică isteț, inteligent, iute de minte, traducând cuvântul din limba engleză. Dar să califici ceva ca smart e ca și cum ai spune că tot restul, care nu și-a asumat calificativul pe etichetă, ar putea fi non-smart, adică din contră. Nu subscriu la acest gen de marketing. Cumperi tehnologie și brusc te numești oraș isteț! Am mai trecut prin marketing care a numit anumite localități orașe martir, de exemplu. Cu tot respectul pentru curajul sau eroismul, sau chiar neșansa celor care au avut de suferit, dar oamenii sunt martiri, nu localitățile și cu atât mai puțin primarii care au schimbat plăcile cu numele lor.

Reporter: Cât de ridicat este nivelul de pregătire a specialiștilor din domeniu?

Șerban Țigănaș: Nivelul de pregătire este diferit în cadrul profesiilor despre care vorbim și între ele. Una dintre șansele ratate, sper doar temporar, de către arhitecți, a fost refuzul majorității re-

"Cred că sectorul construcțiilor este o ilustrare complexă și destul de fidelă a stării întregii societăți, atât din perspectiva economică, cât și administrativă și politică, dar mai ales culturală, chiar dacă această afirmație îi poate intriga pe mulți".

prezentanților din Ordinul Arhitecților din România de a adopta un sistem de dezvoltare profesională continuă organizat și obligatoriu. Motivul a fost teama unora că acesta va fi folosit pentru atragerea de resurse din buzunarele beneficiarilor. Or existența unor astfel de obligații există și la alte profesii în România și la arhitecții din multe din țările pe care le admirăm pentru ceea ce se realizează acolo. Ar trebui să ne mai gândim. În prezent, fiecare este atât de pregătit cât dorește sau consideră că are nevoie. Problema este importantă, pentru că rapiditatea schimbărilor de principii, de teorii și abordări de tip bune practici este foarte mare, ca și evoluția tehnologiilor cu impact asupra construcțiilor. Despre inginerii de construcții civile nu pot să spun decât că sunt victimele unei erori ale mediului academic, care oferă titlul de inginer după ciclul de licență și nu după obținerea diplomei de master, echi-

vălând practic acest titlu cu ceea ce era în trecut un "subinginer". Acest titlu profesional ar fi poate mai bine să fie dobândit de cei care se vor putea numi specialiști, adică ajung la nivelul de master. Evident că aceasta este opinia mea, care am constatat că este împărtășită de mulți ingineri civiliști reputați. Aș mai adăuga ceva la acest capitol al discuției. Specialiștii din construcții sunt considerați în multe situații ca având un rol consultativ pe lângă decidenți, care sunt responsabili de asumarea deciziilor. Înțeleg necesitatea ca aceștia să aibă ultimul cuvânt. Totuși, așa cum stau lucrurile acum, specialiștii își pot exprima opiniile profesionale, iar politicienii să nu le ia în considerare, ceea ce nu cred că e soluția bună și completă. Dezbateră pe soluții este prea politizată, vocile specialiștilor fiind mai ușor de acoperit, în cazurile în care sunt cele mai importante. E foarte greu așa pentru specialiști,

"În orașele mari se construiește mai mult și uneori chiar ceva mai bine, deoarece, datorită mizelor, concurența în piață este mai mare, având efect asupra competitivității. Capacitatea administrațiilor publice atrage mai multe fonduri în orașele mai mari".

aceștia având la noi nevoie și de calitate argumentative și de comunicare, pe lângă competențele profesionale pe care le dețin, pentru a se face ascultați.

Reporter: Cum arată țara noastră, comparativ cu statele europene, în ceea ce privește sectorul arhitecturii?

Șerban Țigănaș: Cred că am mai primit întrebarea aceasta de multe ori, poate chiar și de la dumneavoastră. Să știți că această percepție, felul în care "arată" mediul construit din România și de oriunde, nu se schimbă de la un an la altul. E nevoie de foarte multe schimbări și mai ales de consecvență în aplicare, deci răspund: arată tot așa cum știm. Nu arată nici foarte rău și nici foarte

bine. Se cumulează reușitele, dar și eșecurile. Ambele categorii cresc, dar infuzia de proiecte pe fonduri atrase se face simțită și am convingerea că România ar fi arătat cu totul altfel, mai puțin bine, dacă nu intra acum peste zece ani în Uniunea Europeană. Spațiul public este, în opinia mea, cel care își arată cel mai bine schimbarea pozitivă, ici și colo. Sunt optimist, dar e nevoie de perioade mai lungi de echilibru și continuitate, de măsuri proactive și de guvernare înțeleaptă.

Reporter: Mulțumesc!